

-teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van 'de republiek' in de balie op maandag 6 maart 2023.

introdunctie

-gesprek annie/matt: over de grens over gaan naar italië en dat mensen opeens heel aardig zijn.

-gesprek wim/matt: wim beschrijft een val die hij maakte tijdens een wandeling in italië. en over autopech en de anwb en reserveauto's

matthias de koning
wisława szymborska
uit 'einde en begin' 1993
vertaling: gerard rasch

niets cadeau

niets cadeau gekregen, alles te leen. tot over mijn oren in de schulden zal ik met mezelf voor mezelf moeten betalen, mijn leven voor mijn leven geven.

het is nu eenmaal zo geregeld dat het hart terug moet en de lever terug moet en elke vinger afzonderlijk.

te laat om het contract te verbreken. de schulden moeten worden geïnd, het vel over de oren gehaald.

op de wereld loop ik rond
in de menigte van andere schuldenaren. sommigen zijn verplicht hun vleugels af te betalen.
anderen moeten of ze willen of niet hun blaadjes afrekenen.

aan de debetzijde
staat elk weefsel in ons.
geen wimpertje, geen steeltje mogen we voorgoed behouden.

de lijst is uitputtend
en het ziet er naar uit
dat we niets zullen overhouden.

ik kan me niet herinneren
waar, wanneer en waarom
ik zo'n rekening heb laten openen.

het protest daartegen noemen we de ziel.
en dat is het enige

wat niet op de lijst staat.

niets immers - niets dan zonde.

szymborska

kyrian esser

franz kafka

een droom 2009

uit: 'een plattelands dokter' 1919 kleine vertellingen

vertaling willem van toorn

een droom

josef k. droomde:

het was een mooie dag en k. wilde gaan wandelen. maar hij had nauwelijks twee stappen gezet of hij was al op het kerkhof. daar waren heel kunstige, onpraktisch slingerende paden, maar hij gleed over zo'n pad alsof hij in onwankelbare houding boven snelstromend water zweefde. al van verre kreeg hij een vers opgeworpen grafheuvel in het oog, waarbij hij stil wilde blijven staan. deze grafheuvel had haast iets betoverends voor hem en hij had het gevoel dat hij er niet snel genoeg bij kon komen. maar soms zag hij de grafheuvel bijna niet. hij werd aan zijn oog onttrokken door vlaggen, waarvan de doeken wapperden en met grote kracht tegen elkaar sloegen; je zag

de vaandel dragers niet maar je kreeg de indruk dat daar iets groots werd gevierd.

terwijl hij nog in de verte tuurde. zag hij plotseling dezelfde grafheuvel naast zich langs het pad, al bijna achter zich zelfs. hij sprong haastig op het gras. omdat het pad onder zijn wegspringende voet verder raasde, wankelde hij en viel juist voor de grafheuvel op zijn knieën. achter het graf stonden twee mannen die tussen zich in een grafsteen in de lucht hielden; k. was nog niet verschenen of ze duwden de steen in de aarde, waar hij stond alsof hij was vastgemetseld. meteen daarna kwam uit een bosje een derde man tevoorschijn, van wie k. direct zag dat het een kunstenaar was. hij droeg alleen een broek en een slordig dichtgeknoopt hemd: op zijn hoofd had hij een fluwelen muts; in zijn hand hield hij een gewoon potlood, waarmee hij al tijdens het naderbij komen figuren in de lucht tekende. met dat potlood begon hij nu bovenaan op de steen te schrijven; de steen was heel hoog, hij hoefde helemaal niet te bukken, maar hij moest wel vooroverbuigen want de grafheuvel, waar hij niet op wilde stappen, scheidde hem van de steen. hij stond dus op zijn tenen en steunde met zijn linkerhand tegen de voorkant van de steen. door een bijzondere kundigheid slaagde hij erin met het gewone potlood gouden letters te creëren; hij schreef: 'hier rust-'. elke letter werd helder en fraai van vorm, diep in-gesneden en van zuiver goud. toen hij die twee woorden had geschreven keek hij om naar k.; k., die gretig het voortschrijden van de inscriptie had gevolgd, bekommerde zich nauwelijks om de man, hij had alleen oog voor de steen. de man maakte daadwerkelijk aanstalten om verder te schrijven, maar hij kon het niet, er bestond een of ander beletsel, hij liet het potlood zakken en draaide zich weer om naar k. nu keek k. ook de kunstenaar aan en zag dat deze in grote verlegenheid verkeerde

maar de oorzaak daarvan niet kon zeggen. al zijn eerdere levendigheid was verdwenen.

franz en otla kafka

ook k. raakte daardoor in verlegenheid; ze wisselden hulpeloze blikken; er was een gruwelijk misverstand ontstaan dat niemand kon oplossen. zeer ongelegen begon nu ook nog een klokje van de grafkapel te luiden, maar de kunstenaar wuifde met opgestoken hand en het hield op. na een poosje begon het weer; deze keer heel zacht en zonder speciaal bevel meteen weer afbrekend; het leek wel alsof het alleen zijn klank wilde proberen. k. was ontroostbaar vanwege de situatie van de kunstenaar, hij begon te huilen en zat lang in zijn voor zijn gezicht

gehouden handen te snikken. de kunstenaar wachtte tot k. gekalmeerd was en besloot toen, omdat hij geen andere uitweg zag, toch maar verder te schrijven. de eerste kleine streep die hij zette was voor k. een verlossing, maar de kunstenaar kon hem kennelijk slechts met de grootst mogelijke tegenzin tot stand brengen; het schrift was ook niet meer zo mooi, vooral leek het aan goud te mankeren, bleek en onzeker verliep de streep, alleen werd de letter heel groot. het was een j, h.ij was al bijna klaar toen de kunstenaar woedend met een voet in de grafheuvel stampte zodat de aarde naar alle kanten opvloog. eindelijk begreep k. hem; er was geen tijd meer om hem excuus te vragen; met al zijn vingers groef hij in de aarde, die bijna geen weerstand bood; alles leek voorbereid; er was alleen voor de schijn een dunne laag aarde opgericht; meteen daarachter opende zich een grote kuil met steile wanden waarin k., door een zachte stroom op zijn rug gedraaid, wegzonk. terwijl hij daar beneden, zijn hoofd nog opgericht, al door de ondoordringbare diepte werd opgenomen, joeg boven zijn naam in machtige sierletters over de steen.

opgetogen over deze aanblik werd hij wakker.

vincent vandenbergh

slawomir mrozek

uit: 'het verzoekschrift', uit de verhalenbundel

'de olifant' 1960

vertaling clément hengst.

hierbij verzoek ik beleefd mij de wereldheerschappij te willen overdragen. ik grond dit verzoek op het feit dat ik van alle mensen de beste, de verstandigste en de persoonlijkste ben. tevens wijs ik erop dat ons district tot de armste streken van het land behoort; zandgrond, verder niets. en de jaarmarkten zijn afgeschaft in verband met de komende industrialisatie. ook bij ons in huis is het geen weelde, want nog afgezien van mij moet de schoonzoon voorzien in het levensonderhoud van acht personen, van wie er twee tot de intelligentia behoren, 1k heb dus noch een kapitaal, noch een leger om mijn verzoek kracht hij te zetten. daarom stel ik voor mij te ontslaan van de verplichting atoombommen te bezitten. dèsgewenst kan ik een attest van de pastorie overleggen. wel heb ik er begrip voor dat het onder deze omstandigheden niet eenvoudig zal zijn mij de macht in handen te geven. ik koester echter de hoop dat zowel de vurige wil van het volk als de ontwikkeling van de geschiedenis mijn verzoek zal ondersteunen, daarenboven vertrouw ik op de goddelijke voorzienigheid. nogmaals wil ik er met nadruk op wijzen dat ik beter ben dan alle andere mensen. misschien zijn er enkelen die dit tegenspreken en die beweren dat zij zelf beter zijn. dergelijke beweringen hebben echter geen enkele waarde, want zij zijn mij niet, en hoe zouden ze dus kunnen weten hoe goed ik ben? ik ben van mening dat het voor iedereen beter zou zijn als ik de wereld regeerde. aangezien ik tot offers bereid ben.

kan ik een dergelijke taak op mij nemen, toen ik nog jong was, heb ik van alles aangepakt, maar nu heb ik mijn weg gevonden en zou ik ook anderen kunnen leiden, wij hebben geen enkele pantserauto. zelfs het vergiet is stuk, en daarom heeft de dochter veel last met de macaroni, de stakkerd. maar wat heeft dat te betekenen? ten slotte regeer je de wereld omdat je de beste bent en niet omdat je een leger hebt. mijn vooruitzichten zijn dus even goed, ja. zelfs beter, want ik heb geen leger en ben inderdaad de beste. waarvoor zou ik een oodogsschip nodig hebben? zoiets kost alleen maar geld, en bovendien zou het in huis in de weg staan. vooral nu de dochter alweer in blijde verwachting is.

het is me niet om mijzelf te doen, maar uitsluitend om de mensheid. als ik me af en toe in het tuintje achter het huis verstop -het tuintje is namelijk, god z.ij dank, nog van ons- en aalbessen pluk of ze er met handen vol afris, dan duwt er iets tegen me aan als met een vinger. daar zit je dan tussen de aalbessen en daar heb je de mensheid! dan zou je alles uit handen willen laten vallen en wegrennen om de heerschappij te aanvaarden. gisteren heeft de schoonzoon me opgesloten omdat ik volgens hem te veel eet. daarom heb ik nu wat vrije tijd

en schrijf ik wat ik al lang had willen schrijven. alleen zijn er in de inktpot zoveel vliegen verdronken dat het vervelend was de pen er in te dopen. pas nu, in de herfst, gaat het wat beter.

mrozek

ik mag van geluk spreken dat ik in mij ben en dat niet een ander ik is. een verschrikkelijke gedachte dat een ander ik zou kunnen zijn en dan naar mij zou kijken en niet weten wie ik ben.

de schoonzoon is gekomen. ik begrijp best dat alles duur is, maar dat is toch geen reden om er altijd maar weer meteen op los te slaan?

een gunstig antwoord op mijn verzoekschrift tegemoetziend,, verblijf ik ...

margijn bosch

walter benjamin

uit: 'berlijnse jeugd' (begin dertiger jaren)

vertaling: hans hom 1974

koorts

wat het begin van elke ziekte steeds weer leerde, was met hoeveel rustige tact, met hoeveel omzichtigheid en behendigheid het ongemak over me kwam. opzien baren lag haar verre. met wat vlekken op de huid, met een gevoel van misselijkheid begon het. en het was alsof de ziekte er volkomen aan was gewend om geduld te oefenen tot de dokter kwartier voor haar gemaakt had. die kwam, onderzocht me en raadde aan het vervolg in bed af te wachten. lezen verbood hij me. ik had overigens wel wat belangrijkers te doen. want nu begon ik dat wat komen ging te doorleven zolang er nog tijd voor was en ik me niet al te draaiërig voelde. ik mat de afstand tussen het bed en de deur en vroeg me af hoe lang ik die met mijn stem nog kon overbruggen. ik zag de lepel voor me waar op de rand de smeekbeden van mijn moeder rustten, en hoe, nadat hij eerst met de grootst mogelijke omzichtigheid naar mijn lippen was gebracht, ineens zijn ware aard doorbrak wanneer hij de bittere medicijn met geweld in mijn keel goot. zoals iemand die onder invloed verkeert soms rekent en denkt, alleen om te zien of hij dat nog kan, telde ik de lichtkringen van de zon die op het plafond van mijn kamer bewogen, en de ruiten van het tapijt ordende ik steeds weer in nieuwe groepen. ik ben veel ziek geweest. daaruit valt misschien te verklaren wat anderen als geduld bij me aanmerken, maar in werkelijkheid geen enkele overeenkomst vertoont met welke deugd dan ook: de neiging om alles waar ik op gesteld ben van verre te zien naderen zoals in mijn ziekbed de uren. zo komt het dat ik het grootste genoegen aan een reis mis als ik niet lang van tevoren op het station op de trein kan wachten, en eveneens is daarvan afkomstig

de hartstocht die cadeautjes geven voor me geworden is; want wat iemand anders verrast, dat zie ik als geveer lang van tevoren aankomen. ja, de behoefte om dat wat komen gaat, door het wachten gesteund als een zieke door een kussen dat hij in de rug heeft, tegemoet te zien, heeft ervoor gezorgd dat in latere jaren vrouwen me des te mooier leken naarmate ik geduldiger en langer op ze moest wachten. mijn bed, dat anders de plaats was van het meest ingetogen en stilste bestaan, kwam nu tot openbare rang en aanzien. voor lange tijd was het niet meer het terrein van de heimelijke ondernemingen van 's avonds: stiekem lezen of mijn kaarsenspelletje.

onder het kussen lag niet meer het boek dat er anders elke nacht na het verboden gebruik met een laatste krachtsinspanning onder werd geschoven. en ook de lavastromen en kleine brandhaarden die de stearine tot smelten brachten, vielen tijdens die weken weg. ja, misschien ontnam de ziekte me uiteindelijk niets meer dan dat ademloze, zwijgende spel, dat voor mij nooit ontbloomd was geweest van een heimelijke angst-de voorbode van die van later, die een zelfde spel op dezelfde grens van de nacht vergezelde. de ziekte moest komen om me een zuiver geweten te verschaffen. maar dat was zo schoon als

een willekeurig plekje van het kreukloze laken dat me 's avonds als het bed was opgemaakt wachtte.

meestal maakte mijn moeder het bed voor me op. vanaf de divan keek ik toe hoe ze de kussens en het dek opschudde, en dacht daarbij aan de avonden dat ik in bad was geweest en dan mijn avondeten op een porseleinen blad op bed had gekregen. door een wirwar van frambozenranken heen drong onder het glazuur een vrouw naar voren, die bezig was een banier aan de wind prijs te geven met daarop de spreuk:

'oost west thuis best'

en de herinnering aan het avondeten en aan de frambozenranken was des te aangenamer als mijn lichaam zich voor altijd verheven scheen te voelen boven de behoefte om iets tot zich te nemen. daarvoor in de plaats had het trek in verhalen. de sterke stroming die daardoor werd opgewekt, ging dwars door mijn lichaam heen en voerde het zieke als drijfhout met zich mee. de pijn was een stuwdam, die de vertelling slechts aanvankelijk weerstond; hij werd later, toen het verhaal aan kracht had gewonnen, ondermijnd en in de afgrond van de vergetelheid gespoeld. het strelen baande de stroom zijn bedding. ik vond het fijn, want in de hand van mijn moeder ruisten al de verhalen die spoedig in al hun volheid uit haar mond zouden stromen. daarmee kwam het weinige aan het licht dat ik over mijn voorouders vernam. de loopbaan van een voorouder, de levensregels van mijn grootvader riep men voor me op, als wilde men op die manier begrijpelijk voor me maken hoe overijld het zou zijn de hoge troeven die ik dankzij mijn afkomst in bezit had, door een vroege dood uit handen te geven. hoe dichtbij ik daar al was, dat ging mijn moeder tweemaal daags na. behoedzaam liep ze dan met de thermometer naar het

raam of naar de lamp, en hanteerde het smalle buisje zo voorzichtig alsof mijn leven er in opgesloten zat.

later, toen ik opgroeide, was de aanwezigheid van het geestelijke in het lichaam voor mij niet moeilijker vast te stellen dan de stand van de levensdraad in het kleine buisje, waar hij steeds aan mijn blik ontsnapte. de koorts opnemen was een vermoeiende zaak. daarna bleef ik het liefst helemaal alleen, om me met mijn kussen te bemoeien. want met de ruggen van mijn kussen was ik vertrouwd in de tijd toen heuvels en bergen me nog niet zoveel te zeggen hadden. ik lag immers met de krachten die hen lieten ontstaan onder één deken. ik deed het vaak zo, dat ik in die bergwand een hol liet verschijnen. ik kroop erin; ik trok de dekens over mijn hoofd en hield mijn oor tegen de donkere spleet, de stilte af en toe met woorden voedend die er als verhalen weer uit terugkwamen. soms gingen mijn vingers meedoen en voerden zelf een stukje op; of ze speelden 'winkeltje' met elkaar, en achter de 'toonbank' die gevormd werd door de middelvingers, knikten de twee pinken de klant, die ik zelf was, gedienschtig toe.

maar steeds minder werd de lust en ook de kracht om bij hun spel wakker te blijven. tenslotte volgde ik bijna zonder nieuwsgierigheid de bewegingen van mijn vingers, die zich als een trage, lastige menigte door een stad bewogen die door vlammen werd verteerd. niet mogelijk hen ook maar voor een cent te vertrouwen. want al hadden ze zich dan in onschuld verenigd- nooit was je er zeker van dat beide groepen niet even geluidloos als ze bij elkaar waren gekomen opnieuw elk zijns weegs gingen. en dat was vaak een verboden weg, waar aan het einde een zoete rust het uitzicht bood op de verlokkenende beelden welke zich in de vlammenluier bewogen die achter mijn gesloten oogleden stond. want ondanks alle zorg en liefde gelukte het niet de kamer waarin mijn bed stond

geheel en al aan te laten sluiten bij het leven in huis. ik moest wachten tot de avond. dan, als de deur zich voor de lamp opende en de ronding van de ballon zich schommelend over de drempel naar me toe bewoog, was het alsof de gouden levensbol, die elk uur van de dag liet tolleren, voor de eerste maal de weg naar mijn kamer, als naar een afgelegen hoekje, gevonden had. en eer de avond zelf zich goed en wel bij me had geïnstalleerd, nam voor mij een nieuw leven een aanvang; liever gezegd, het oude van de koorts bloeide onder het lamplicht van het ene op het andere ogenblik op.

niets anders dan de omstandigheid dat ik lag, veroorloofde me een voordeel uit het licht te trekken, dat iemand anders zo snel niet kon behalen. ik benutte mijn liggende houding en de muur waar mijn bed vlakbij stond, om het licht met schaduwbeelden te begroeten. nu kwamen al die spelletjes waaraan mijn vingers zich hadden overgegeven, nog eenmaal onbestemder, vergroot, ingekeerder op het behang terug. 'in plaats van er bang voor te zijn,' stond er in mijn spellenboek, 'benutten vrolijke kinderen de schaduwen van de avond juist om plezier te hebben.' en er volgden rijk geïllustreerde aanwijzingen waarmee je steenbok en grenadier, zwaan en konijn op de muur bij het bed kon laten verschijnen. mij lukte echter zelden iets anders dan de muil van een wolf. alleen was die dan zo groot en gapend dat het de fenrirwolf wel moest zijn, die ik als de grote vernietiger in dezelfde ruimte in beweging liet komen waar ze me zelfs mijn kinderziekte wilden betwisten.

op een gegeven ogenblik trok die dan weg. de naderende genezing maakte net als de geboorte banden los, die de koorts nog eenmaal pijnlijk had aangehaald. dienstbodes begonnen mijn moeder bij mij weer vaker te vervangen. en op een ochtend gaf ik me opnieuw na een lange tussenpoze en met zwakke krachten over aan het

kledenkloppen dat door het raam naar binnen drong en dat het kind dieper in zijn hart begroef dan een man de stem van zijn geliefde, het kledenkloppen, dat het idioom was van de onderlaag, van de echte volwassenen, dat nooit afbrak, bij de zaak bleef, zich nu eens de tijd gunde, zich traag en gedempt tot alles bereid vond, dan weer in een onverklaarbare galop verviel alsof ze zich daar beneden haastten voor de regen.

net zo ongemerkt als de ziekte zich in het begin over me ontfermd had, nam zij ook weer afscheid. maar wanneer ik haar al bijna weer helemaal vergeten was, bereikte een laatste groet van haar me nog op mijn rapport. het aantal verzuimde uren stond onderop aangetekend. ze leken me volstrekt niet zo grauw en eentonig als die waarop ik aanwezig was geweest, maar ze stonden als de kleurige lintjes van een oorlogsinvaliden op een rij. ja, een lange rij eretekenen was in mijn ogen het zinnebeeld van de opmerking: verzuimd-honderddrieënzeventig uur.

bert brecht en walter benjamin

annette kouwenhoven

olga tokarczuk

uit: 'de tedere verteller' 2020

vertaling: charlotte pothuizen en dirk zijlstra

mijn naam is miljoen

een van de belangrijkste ontdekkingen van de laatste jaren, -een ontdekking die onze kijk op het wezen van de mens heeft beïnvloed, was ongetwijfeld de constatering dat het menselijk organisme - net als trouwens de organismen van dieren en planten in het algemeen - in zijn ontwikkeling en functioneren samenwerkt met andere organismen, dat organismen met elkaar verbonden zijn door een nauwe onderlinge afhankelijkheid. dankzij de constateringen van de biologie en de geneeskunde - te beginnen met de baanbrekende ideeën van lynn margulis, volgens wie symbiose en samenwerking van organismen het vliegwiel van de evolutie en het ontstaan van nieuwe soorten zijn, tot de huidige onderzoeksresultaten - is gebleken dat we meer een soort collectieve bestaansvorm zijn dan een individueel wezen, meer een republiek van veel verschillende organismen dan een monoliet, een hiërarchisch gestructureerde monarchie.

jouw lichaam is niet alleen jij. de mens bestaat slechts voor 43% uit menselijke cellen

zo luiden de koppen in populairwetenschappelijke tijdschriften, wat ongetwijfeld bij velen voor werkelijke ongerustheid zorgt. hoe vaak je je ook wast, je lichaam blijft bedekt met populaties. van 'buren' - bacteriën, schimmels, virussen en archaea. de meeste bevinden zich in de duistere krotten van ons binnenste. de recente pandemie van het coronavirus bevestigt nog eens dat horrorbeeld - de mens kan op grote schaal gekoloniseerd worden. dat klinkt onaannemelijk en volstrekt revolutionair omdat de filosofie en de psychologie ons tot dusverre als monadisch wezen hebben beschouwd. de monadische mens, een individueel wezen dat 'in het bestaan geworpen is', torende eenzaam uit boven het planten- en het dierenrijk als de 'kroon der schepping'. dat was het beeld

dat ons voorstellingsvermogen en ons beeld van onszelf domineerde. als we in de spiegel keken, zagen we een denkende winnaar die in staat was tot zelfreflectie, losstaand van de wereld, vaak eenzaam en tragisch. in de spiegel verscheen het gezicht van een witte man en om de een of andere reden vonden we de 'mens' heel wat. nu weten we dat die schitterende homo sapiens slechts voor 43% zichzelf is. voor de rest zijn het die belachelijke en onbeduidende schepseltjes die we tot nu toe gemakkelijk met antibiotica en pesticiden konden uitroeien. het besef over onze complexe samenstelling en onze afhankelijkheid van andere schepsels, en zelfs dat we biologisch uit meerdere organismen bestaan, roept via deze organische weg in ons denken het beeld op van een zwerm, van symbiose, van samenwerking.

ik ben van mening dat de zonde waarvoor we uit het paradijs werden verdreven niet seks was, noch ongehoorzaamheid en zelfs niet het ontdekken van goddelijke geheimen, maar juist dat we onszelf voor iets hielden dat losstond van de rest van de wereld, op zichzelf staand en monolithisch. we weigerden relaties aan te gaan. we verlieten het paradijs onder het oog van de al even los van de wereld staande, monolithische en monotheïstische god (nu dringt zich een metafoor aan me op: van een god met handschoenen aan en een masker op) en sinds die tijd zijn we begonnen de waarden van die toestand te koesteren: streven naar gemythologiseerde integratie, naar compleetheid, egoïsering, monolithisme, monisme, analytisch, separatistisch denken volgens het of-of-begin-sel (u zult geen andere goden hebben ten koste van mij), een monotheïstische religie, differentiatie, uitspreken van waardeoordelen, hiërarchie, afbakenen, afscheiden, een scherpe zwart-witindeling en, tot slot, het narcisme van de soort. we hebben met god een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid opgericht die de wereld en ons

geweten heeft gemonopoliseerd en vernietigd. daardoor begrijpen we de schitterende complexiteit van de wereld volstrekt niet meer.

olga tokarczuk

cees walburg schmidt

anne chapman

uit: drama and power in a hunting society hain

selk'nam

1982

de selk'nam samenleving had geen hoofdman, geen raad van oude wijzen, geen ordehandhavers. onder de mannen leiden de ouden de jongen, vooral tijdens het ritueel. maar voor de rest hing de machtsuitoefening af van de

situatie. de regelaars van het hain ritueel hadden een zekere autoriteit, een hele goede jager leidde als vanzelf de jacht, een kampioen vechter leidde de veldslag, maar hun leiding gold alleen voor die specifieke context en dwong niks af. een man nam deel aan het ritueel, de jacht, de slag, uit eigenbelang, of groepsbelang.

een plicht kon hem niet opgelegd worden, alhoewel een verzoek van een beruchte medicijnman wel gewicht in de schaal kon leggen. een volwassen man nam de verantwoordelijkheid over zijn eigen beslissingen, al nam hij dan misschien raad aan van vrienden, familie of bondgenoten. zo was in dit samenleven iedereen evenwaardig en een los individu. ook op economisch gebied. alleen de ouderen, de kinderen en de zieken waren ontheven van werk. mannen met groot prestige, sjamanen, wijzen, profeten waren gewoon jager, net als de vrouwelijk sjamanen deden zij hun deel voor het samenleven. geen belasting, geen cadeaus, geen vergaring van rijkdom behalve wat voedsel misschien, voor eigen gebruik.

selk'nam

maar er was verschil in de rijkdom en oppervlakte van de verschillende bewoonde gebieden en er was een rolverdeling qua werk tussen de man en vrouw. er was status verschil, sommige bezigheden stonden hoger in aanzien. en wie dat werk deed was deel van een elite. en het was een patriarchaat.

volgens de ontstaansmythe was de selk'nam samenleving ooit een matriarchaat. zonder genade overheersten de vrouwen de mannen. de mannen deden alles, de jacht, de voeding, de opvoeding, de thuiszorg. zij hadden pijl en boog, maar hun wapens wogen niet op tegen hekselij en leugens. de vrouwen overlegden en besloten alles, en de uitvoering was voor de man. terwijl de mannen werkten zaten de vrouwen in de grote hut. het was riskant voor de man om de hut te naderen, levensgevaarlijk. geesten uit de lucht of aarde zouden de overtreder doden. de vrouwen maakten zich vrolijk over de grenzeloze naïviteit van de man.

selk'nam

maar het bedrog werd ontdekt en de rollen draaiden om. de mannen leiden en voeren nu het hainritueel uit en de vrouwen zijn inspiratie en publiek. in het volwassenheidsritueel wordt de jongen bedreigd door een geest en tenslotte ontmaskert als een oom met een masker. in het hain ritueel weten de vrouwen dat de geesten die dansen vermomde mannen zijn. maar het bedrog doorprikken is levensgevaarlijk. dus iedereen weet van het spel, maar niemand onthult de waarheid.

maureen teeuwen

charles de coster

uit: 'thyl uilenspiegel' 1867

in meimaand, als de hagedoorn in bloei stond, werd te damme, in vlaanderenland, uilenspiegel, de zoon van klaas, geboren.

terwijl katelijne, de vroedvrouw, hem in warme doeken bakerde, bezag ze zijn hoofd, wees op een vliesje en riep blijde uit:

'hij is met de helm geboren!'

maar weldra jammerend, met de vinger een zwart stipje op de schouder van den boorling tonend :

'laas!' schreide zij, 'dat is het zwarte merk van de vinger des duivels!'

'heer satan is vandaag wel vroeg opgestaan', antwoordde klaas, 'dat hij alreeds de tijd vond om mijn zoon te tekenen?'

'satan sliep nog niet', zei katelijne, 'want luister, nu eerst kraait kante klaar de hennen wakker.'

en zij gaf het kind over aan klaas en ging naar buiten. de dageraad verdreef nu het nachtelijk duister, de zwaluwen vlogen kwetterend rakelings over de weide, en de zon kleurde vuurrood de kimme.

klaas deed het venster open en sprak tot uilenspiegel: 'kind met de helm zie daar is moeder de zon, die vlaanderenland komt groeten. bezie haar, als. uwe kijkers zullen open zijn; verkeert gij later ooit in twijfel, weet gij niet wat te doen om goed te doen, ga dan om raad bij de zonne; zij is warm en helder: wees zo goed als zij warm en eerlijk als zij helder is.'

'klaas, mijn man' zei soetkin, 'ge spreekt tot een dove, kom en drink, mijn jongen.' .

en de moeder stak den boorling hare schone, blanke borsten toe.

terwijl uilenspiegel zich laafde aan die levensbron, ontwaakten al de vogelkens in 't veld.

klaas, die mutsaarts bond, bezag zijne vrouw, die uilenspiegel de borst gaf.

'zeg eens, vrouw' sprak hij, 'hebt ge nog veel van die lekkere melk?'

'de kruiken zijn vol, man,' antwoordde zij, 'maar dat is niet voldoende om mijn hert te verblijden.'

'gij spreekt zo treurig bij zo'n groot geluk.'

'ik denk er aan dat er geen oortje meer steekt in de tasse, die daar aan de muur hangt.'

klaas nam de tasse van de wand; maar h1j had goed schudden, er rinkelde geen geld in. hij was er onthutst. doch hij. wilde zijne vrouw moed inspreken, en zei: 'waarover bekommert g1j u? hebben wij in de schapraai de koek niet liggen, die katelijne ons gisteren gaf? zie ik daar geen groot stuk vlees, dat ten minste voor drie dagen goede melk aan 't kind zal geven? die zak bonen daar in de hoek, is die een voorteken van hongersnood? dat kuipje boter bestaat toch niet in mijne verbeelding? in mijne verbeelding ook niet, die resem en festoenen appelen, welke, met elven in 't gelid, op onze zolder liggen? en de dikke tonne schuimende brugse kuite, noodt zij ons niet, met haar volle buik, tot een gulle drinkpartij?' 'als 't kind gedoopt wordt,' zei soetkin, 'moeten er twee oortjes zijn voor den pastoor en één gulden voor 't festijn.'

daarop kwam katelijne het huis binnen met een grote bundel kruiden en zij sprak:

'aan het kind met de helm bied ik de angelica, die den man voor ontucht behoedt, en de venkel, die satan van hem verwijderd houdt ...'

'hebt gij u het kruiden niet,' vroeg klaas dat guldens aantrekt?'

'neen,' zegde zij.

'dan ga ik zien of er iets in de vaart te vinden is.'

hij ging heen, met zijn engel en zijn net, zeker dat hij

niemand ontmoeten zou, want het was nog een heel uur vóór oosterzon, wat in vlaanderen zes uur zeggen wil.

klaas kwam aan de brugse vaat, niet verre van de zee. bij schoof het aas aan de haak, wierp de hengel uit en liet ook zijn net in t water zinken. op de overkant der vaart lag een goedgeklede knaap vast in slaap, op een mossel-bank. op het gerucht, dat klaas maakte, werd de jongen wakker; hij wilde vluchten, menende dat het een stads-serjant was, die kwam om hem te pakken en naar het steen te brengen voor landloperij.

doch de schrik was verdwenen, toen hij klaas herkende, die hem toeriep :

'wilt gij zes duiten verdienen? ja? ... jaag dan de vis langs hier!'

op die woorden ging het knaapje, een kleine dikzak, het water in; het trok er enige rietstengels, vatte ze tot een bundel samen en joeg er mee de vis naar klaas.

toen de vangst gedaan was, trok klaas net en hengel uit het water en ging hij, de sluis over, naar het knaapje toe. 'gij zijt het,' zegde hij, 'die lamme heet van uw doop-naam, en goedzak om den wille van uw zachtaardig karakter, en achter onze-lieve-vrouwekerk in de reigerstraat woont? hoe komt het dat gij, zo jong en zo net gekleed, onder de blote hemel slaapt?'

'laas! baas kooldrager', n antwoordde het jongetje, 'ik heb thuis ene zuster, die een jaar jonger is dan ik en mij troef geeft bij de minste twist. maar op haren rug durf ik mijne weerwraak niet nemen, want ik zou haar zeer doen, baas, gisterenavond, onder het eten, wiste ik met mijne vingers een teil uit waarin ossenvlees met bonen geweest was, en zij wou er heur deel van hebben. daar was niet eens genoeg voor mij, baas. als ze mij zag likkebaarden om de goede smaak der saus, werd ze razend en sloeg ze

met de volle hand mij zó in 't gezicht, dat ik heel bebloed het huis uitgelopen ben.'

klaas vroeg hem wat zijn vader en zijne moeder zeiden, terwijl hij zo geslagen werd.

lamme goedzak antwoordde:

'vader stompte mij op de ene schouder en moeder, klopte op de andere roepende: 'verweer u, lafaard.' 'maar ik wil geen meisje slaan en daarom ben ik weggelopen.'

eensklaps verbleekte lamme en beefde hij als een riet. en klaas zag een lange vrouw afkomen, met een mager meisje naast zich, dat er bars uitzag.

'ach!' zuchtte lamme, terwijl hij klaas bij zijne hoze vast-greep, daar komen moeder en zuster m1j halen.

'bescherm mij toch, baas kooldrager!'

'daar,' sprak klaas, 'neem eerst die zeven duiten voor uwe moeite en zonder vrees gaan wij tot haar.'

toen de twee vrouwen lamme zagen, liepen zij naar hem toe, en beiden wilden hem slaan, de moeder omdat hij haar onrust aangedaan had, en de zuster uit gewoonte.

lamme verschool zich achter klaas en riep:

'ik heb zeven duiten verdiend, ik heb zeven duiten verdiend, slaat mij niet!'

doch de moeder kuste haren jongen reeds, terwijl het meisje lamme's handen wilde openwringen, om hem zijn geld af te nemen. maar lamme schreeuwde:

't is 't mijne, ge zult het niet hebben 't is 't mijne!' en hij balde de vuisten.

toen trok klaas de kleine meid geducht bij de oren en sprak:

'als het u nog voorvalt leed te doen aan uw broer die goed en zacht is als een lammeken, steek ik u in een donker kolenhok, en daar zal ik. u niet meer bij de oren trekken, maar de rode duivel uit de hel; hij zal u aan stukken scheuren met zijn grote klauwen en zijne tanden

die op vorken gelijken.'

op die woorden dorst de meid klaas niet meer te bezien noch heuren broeder te benaderen; zij verborg zich achter de rokken heurer moeder. doch in de stad schreeuwde zij het overal uit:

'de kooldrager heeft mij geslagen. hij heeft een duivel in zijn kelder.'

de coster

nochtans dorst zij lamme niet meer slaan; maar als zij groot was, deed ze hem haar werk doen. en de goede sul gehoorzaamde gewillig.

onderweg had klaas zijne vangst verkocht aan een pachter, die ze gewoonlijk van hem kocht, en thuiskomende, zegde hij tot soetkin:

'zie, dat heb ik gevonden in de buik van vier snoeken, negen karpers en in een volle ben paling.'

en hij smeet twee gulden en een oortje op tafel. 'man, waarom gaat gij niet alle dagen vissen?' vroeg soetkin.

klaas antwoordde :

'wel, omdat ik zelf niet geerne zou spartelen in de netten van de stadsserjanten'

uilenspiegel werd ten doop gebracht, toen plotseling een hevige regenbui viel, die hem gans nat maakte. zo werd hij 'voor de eerste maal gedoopt.

als hij nu de kerk binnengebracht werd, kwam de kosterschoolmeester aan peter en meter, vader en moeder zeggen, dat zij zich rond de doopvont moesten scharen, hetgeen zij deden.

maar boven de vont was er in 't gewelf een gat, dat een metser gekapt had om er ene lamp aan een houten vergulde sterre te hangen. de metser, die van boven peter en meter stokstijf rond de toegedekte vont zag staan, goot verraderlijk door het gat een emmer water, dat, tussen hen, met groot geplas op het deksel van de vont kletste. doch uilenspiegel kreeg er het grootste deel van. en zo werd hij voor de tweede maal gedoopt.

de deken kwam; zij deden hem hun beklag, maar hij zei hun van zich te haasten, dat het een ongeluk was. uilenspiegel ging te werk als een bezetene, om den wille van het water, dat op hem gespat was. de deken gaf hem het zout en het water en heette hem thijlbert, wat zeggen wil: 'altijd ongedurig'. en zo werd hij voor de derde maal gedoopt.

uit onze-lieve-vrouwekerk ging men daar rechtover, in de langestraat, ene taveerne binnen, die voor uithangbord een rozenkrans had, met ene pint in het midden. zij dronken er zeventien pinten dobbele kuite en nog meer. want in vlaanderen, als men nat is, droogt men zich met een vuur van bier in de buik. zo werd uilenspiegel voor de vierde maal gedoopt.

met het hoofd zwaarder dan 't lichaam, strompelden ze huiswaarts; zo kwamen ze aan een brugje over enen poel;

katelijne, die meter was, droeg het kind; zij struikelde en viel in de modder met uilenspiegel. zo werd hij voor de vijfde maal gedoopt.

men trok hem uit de poel. in 't huis van klaas werd hij met warm water gewassen. dit was zijn zesde doopsel.

wim van der grijn

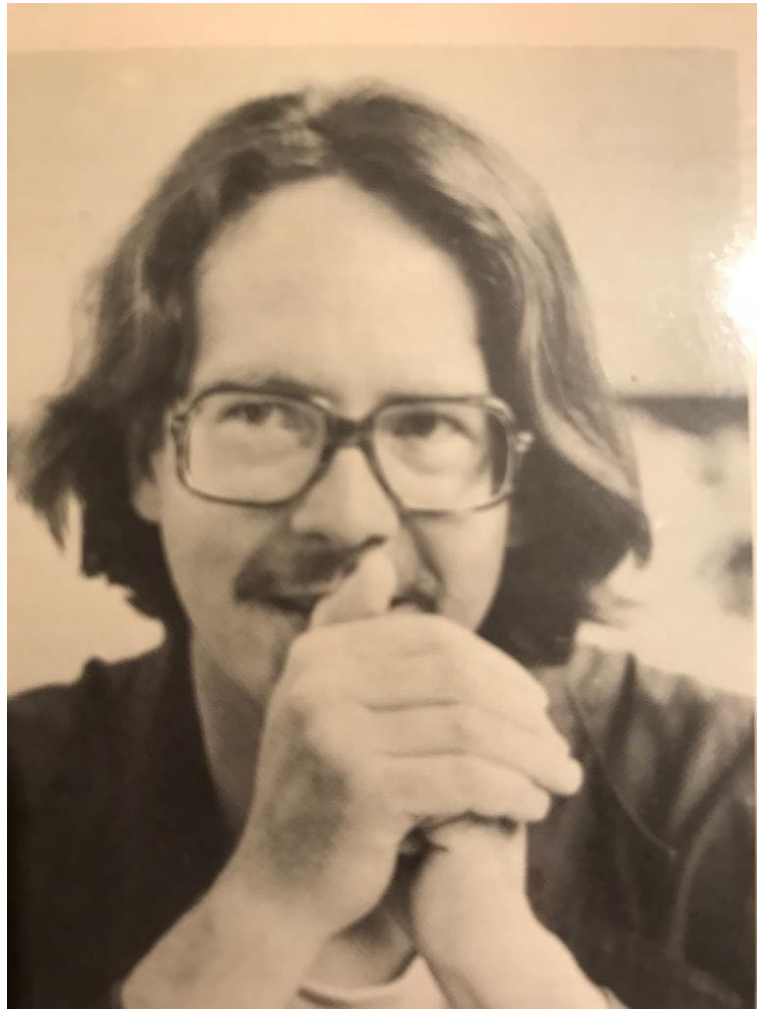
peter handke

uit: 'essay over de geslaagde dag' 2022

vertaling: hans hom

op de geslaagde dag- poging tot een kroniek- jagen de dauwbolletjes op een kraaienveer. zoals gewoonlijk stond de oude vrouw, zij het ook een andere dan gisteren, in de tijdschriftenwinkel, haar aankoop allang gedaan, en stortte haar hart uit. de ladder in de tuin beeld -voor het uit-zichzelf-behoren-te-klimmen, telde zeven sporten. het zand op de vrachtwagens in de voorstad had de kleur van de façade van de église saint-germain-des prés. de kin van een jonge lezeres beroerde de hals. een zinken teil nam zijn vorm aan. een brievenbuszuil werd geel. de marktvrouw rekende het bedrag uit in haar handpalm. op de geslaagde dag gebeurt het dat een sigarettenpeukje in de goot rolt, evenzo dat een kopje dampend op een boomstronk staat en in de duistere kerk één rij stoelen hellicht van de zon is. het gebeurt dat de paar mannen in het café, zelfs de schreeuwlelijk, voor de duur van een lang ogenblik met elkaar zwijgen, en dat de ter plaatse vreemde met hen mee zwijgt. het gebeurt dat het gescherpte gehoor voor mijn werk me tegelijkertijd opent voor de geluiden in mijn omgeving. het gebeurt dat jouw ene oog kleiner is dan het andere, dat over de struik in het bos de merel wipt, en dat ik bij het omhooggetild worden van de onderste takken het woord 'stijgwind' denk. het gebeurt op het laatst zelfs dat er niets gebeurt.

op de geslaagde dag zal een gewoonte wegblijven, zal een mening verdwijnen, zal ik verrast worden, door hem, door jou, door mezelf. en naast het 'met' zal nog een tweede zelfstandig naamwoord regeren, het 'en'. in het huis zal ik een tot op dat moment over het hoofd geziene hoek ontdekken, waar 'je wel in kan wonen!' bij het inslaan van een zijstraat zal 'waar ben ik? hier ben ik nog nooit eerder geweest" een ongehoord moment zijn, evenals bij het zien van de lichtdonkere tussenruimte in een haag zich het pioniersgevoel 'nieuwe wereld' zal aandienen en bij een klein eindje lopen met de blik achterom behalve het gebruikelijke de uitroep zal komen 'dat heb ik nog nooit eerder gezien!' je kalmte zal tegelijk, zoals soms bij een kind, een zich verbazen zijn. op de geslaagde dag zal ik puur zijn medium geweest zijn, simpelweg met de dag meegegaan zijn, me door de zon hebben laten beschijnen, door de wind aanwaaien, door de regen natregenen, mijn werkwoord zal 'laten begaan' geweest zijn. je innerlijk zal even verscheiden geworden zijn als in de loop van deze dag de wereld buiten, en het epitheton van odysseus, 'de veelgezworvene', zul je op het eind van de dag voor jezelf vertaald hebben in 'de verscheidene', en van een dergelijke verscheidenheid zal het in je gedanst hebben. op de geslaagde dag zou de held om zijn tegenslagen kunnen 'lachen' (of op zijn minst bij de derde zijn begonnen te lachen). hij zou in her gezelschap van de vormen geweest zijn - al waren her ook maar die van de verschillende bladeren op de grond. zijn ik-dag zou zich hebben geopend wereld-dag, elke plaats zou zijn moment hebben gekregen, en hij zou daarvan hebben kunnen zeggen: 'dat is het' hij zou tot een akkoord zijn gekomen met zijn sterfelijkheid ('niet eenmaal kwam de dood het spel voor de dag bederven').

florian diepenbrock

boris pasternak

uit: dokter zjivago 1957

vertaling: aai prins 2016

handke

zijn epitheton bij alles zou een gedurig 'bij de aanblik' zijn geweest, bij de aanblik van jou, bij de aanblik van een roos, bij de aanblik van het asfalt- en de materie, of de 'stoffelijkheid'?, zou er voor hen, om hebben geschreeuwd geschapen te worden, weer en weer. hij zou blijmoedig gedaan en vrolijk niets gedaan hebben, en tussendoor zou een last op zijn rug hem van warmte hebben voorzien. voor het moment, voor de duur van een 'worp van het oog', een woord lang zou hij plotseling jij zijn geworden. en aan het eind van de dag zou dit woord er om hebben geschreeuwd een boek te worden- meer dan alleen maar een kroniek: 'sprookje van de geslaagde dag'. en helemaal op het laatst zou nog het glorieuze vergeten zijn gekomen dat de dag diende te slagen...

'we waren vlak voor de oorlog getrouwd, twee jaar voor die begon. en net toen we ons leven op de rails hadden, ons huis hadden ingericht, brak de oorlog uit. ik weet nu zeker dat de oorlog overal de schuld van is, van alle daaropvolgende rampen die tot op heden onze generatie treffen. ik kan me mijn kindertijd nog goed herinneren. ik heb nog de tijd meegemaakt dat de denkbeelden van de vorige, vreedzame eeuw van kracht waren. het was gewoon om te vertrouwen op de stem van de rede. dat wat het geweten de mens ingaf werd als natuurlijk en noodzakelijk beschouwd. dat iemand stierf door de hand van een ander was een zeldzaamheid, een extreme, exceptionele gebeurtenis. moorden, zo dacht men, kwamen alleen in tragedies voor, in speurdersromans en krantenkronieken, maar niet in het gewone leven.

en toen opeens was er die sprong van de bedaarde, onschuldige regelmaat naar het bloed en het gekrijs, de totale waanzin en verwildering van een gelegitimeerde, verheerlijkte moordpartij die ieder uur, iedere dag doorging. zoiets blijft waarschijnlijk nooit ongestraft. jij herinnert je waarschijnlijk beter dan ik hoe alles meteen begon in te storten. het treinverkeer, de voedselvoorziening in de steden, de pijlers van het gezinsleven, de morele grondslagen van het bewustzijn.'

'ga door. ik weet wat je nu gaat zeggen. wat zie je het allemaal goed! wat een genot om naar je te luisteren.'

'toen kwam de leugen over het russische land. de grootste ramp, de wortel van het toekomstige kwaad, was dat het geloof in de waarde van de eigen mening verloren ging. de mensen verbeeldden zich dat de tijd voorbij was

waarin je deed wat je morele instinct je ingaf, dat je nu met de meute mee moest zingen en naar andermans, aan iedereen opgedrongen inzichten moest leven. de heerschappij van de frasen begon zich uit te breiden, eerst die van de monarchie, daarna die van de revolutie.

deze maatschappelijke dwaling was alomvattend, besmettelijk. alles raakte in haar ban. ook ons huis was niet opgewassen tegen de vloek ervan. er was iets aan het wankelen gebracht. in plaats van de zorgeloze levenslust die altijd bij ons geheerst had, kroop iets van die idiote declamatiedrift ook onze gesprekken binnen, een soort verplichte demonstratieve wijsneuzerij over verplichte wereldthema's. hoe kon zo'n fijngevoelig en voor zichzelf zo veeleisend man als pasja, die zo feilloos het wezenlijke van schijn wist te onderscheiden, aan deze binnengeslopen valsheid voorbijgaan en deze niet opmerken? en toen beging hij een noodlottige fout die alles wat nog komen zou bepaalde. het teken des tijds, het maatschappelijke kwaad, zag hij aan voor een huiselijke

aangelegenheid. de onnatuurlijke toon, de bureaucratie geforceerdheid in onze gesprekken betrok hij op zichzelf en schreef hij toe aan het feit dat hij een droogstoppel was, en middelmatig, een man in een etui. het zal jou wel onwaarschijnlijk voorkomen dat zulke futiliteiten iets te betekenen konden hebben in ons beider leven. je kunt je niet voorstellen hoe belangrijk dit was, hoeveel domheden pasja heeft begaan vanwege dit kinderlijke gedoe.

hij ging naar het front, wat niemand van hem eiste. hij deed dit om ons te verlossen van zichzelf en zijn denkbeeldige last. toen is zijn waanzin begonnen. met een soort jeugdige, ontspoorde eigenliefde raakte hij diep gekrenkt door iets in het leven waar niemand ooit aanstoot aan neemt. hij begon zich op te winden over het verloop van de gebeurtenissen, over de geschiedenis. hij kreeg het met de geschiedenis aan de stok. en hij vereffent er tot op de dag van vandaag rekeningen mee. hier komt zijn dwarse, krankzinnige gedrag vandaan. vanwege die domme ambitie gaat hij een zekere ondergang tegemoet. o, kon ik hem maar redden!

matthias de koning
riekus waskowsky

waarom het in deze wereld dan ook altijd op moord en doodslag uitdraait

1
nou, dat komt zo: de mensen mogen niet doodgewoon blij zijn - deze dwaling ' is door de geestelijke autoriteiten i.v.m. het hogere van de hand gewezen.
zomaar wat eten, slapen, naaien
en dan nog blij zijn ook - dat is zonde!

net als boter op je reet smeren
en vaseline op je brood - dat is een viervoudige zonde !!!

2
de geestlukke autoriteiten hebben verklaard
dat het menselijk leven in dienst van iets
hogers moet staan
dan vaselineverspilling
evenals het hart dient de vaseline
op de juiste plaats te zitten
en/of te worden aangebracht.
is dit niet het geval dan beschouwen
de autoriteiten dit als een érnstige zonde.

3
i.v.m. de enorme botervoorraden
staan de geestlukke ororiteiten echter
vol begrip
tegenover de zonde van boterverspilling.
met gods hulp en de steun van het leger
is het trouwens in vele landen al gelukt
om de mensen de kaas van het brood te vreten.
en waarom zou het hogere
dan ook niet over de boter triomferen?

4
met betrekking tot het brood hebben geest-
lijke autoriteiten verklaard dat het probleem
nog bij diverse commissies van theologen
en moraalgeleerden in onderzoek is.

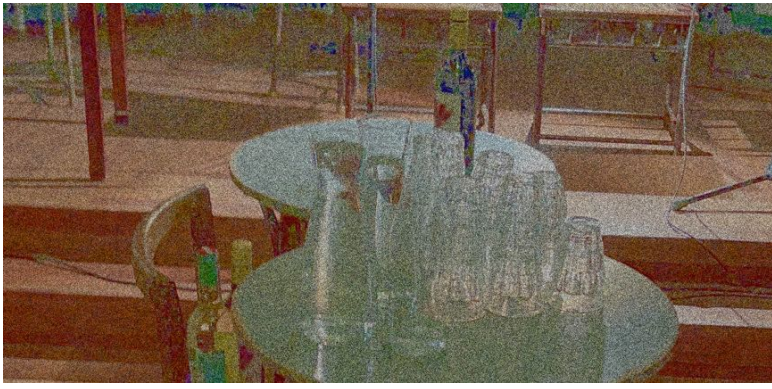
5
bij het reetprobleem liggen de zaken
nog ingewikkelder: zelf gebruiken de autoriteiten
hun reet al eeuwen lang om gemakluk te zitten;
verder hebben ze ook nog speciale reetlikkers om
hun stoel.. verzameld... maar enig ander gebruik
van hun reet hebben de autoriteiten altijd
als tegennatuurlijk

en daarom als zonde beschouwd.
ze beginnen echter in te zien dat de pastorale
begeleiding in dit opzicht is tekortgeschoten.
voor reetgebruik i.v.m. iets hogers dan
doodgewoon blij zijn wordt dan ook tegenwoordig
veelal dispensatie verleend.
in dit geval beschouwen de geestlijke auto
riteiten oók het gebruik
van vaseline niet meer als zonde.

waskowski

6
zoals uit het voorafgaande blijkt
telt in deze wereld alleen het hogere.
je kan het zo gek niet verzinnen
blut, boden ...
als eenmaal is uitgemaakt dat iets hogers is
dan zal het zegevieren!
daarvoor is geen offer te groot ...
wat is nou een menseleven als het om iets
hogers gaat?

--deze keer met: matthias de koning, vincent vandenbergh, annette kouwenhoven, cees walburgh schmidt, margijn bosch, kyrian esser, maureen teeuwen, czeslav de wijs, florian diepenbrock, wim van der grijn, ea.

--verantwoording ligt bij: open kunstenaarsvereniging 'de (eerste) republiek' (sinds 1992) en 'de balie' (sinds 1982)
--inlichtingen onder anderen bij:
<https://debalie.nl/> <https://www.discordia.nl/>
<https://www.stan.be/> <https://barreland.nl/> <https://de-roovers.be/> <https://theatertroep.nl/> cooperatie-lenz@gmail.com
--correspondentie: riserv@gmail.com